

מאכלים שהוכנסו לבית הכסא

שולחן ערוך אורח חיים סימן רכז סעיף ג:

היה יושב בבית הכסא ושמע קול רעם או ראה ברק, אם יכול לצאת ולברך תוך כדי דבור, יצא, ואם לאו, לא יצא.
כתב על כך המגן אברהם:

מגן אברהם סימן רכז סעיף קטן ב:

כגון שלא נגע עדיין במקום הטינופת, ולא עשה צרכיו עדיין. או שיכול ליטול ידיו.

❖ **לאור דברי המגן אברהם, האם הנכנס לבית הכסא ולא עשה צרכיו צריך נטילה?**

יש מהאחרונים שהוכיחו מדברי המגן אברהם, שאין צריך ליטול ידיו אם לא עשה צרכיו, וכך כתב המלבי"ם:

ארצות החיים סימן ד סעיף קטן עה:

רוח רעה שורה עליו ... דוקא בנגע במקום המטונף.

הפרי מגדים, כתב כארצות החיים, שדווקא העושה צרכיו יש על ידיו רוח רעה. אבל אחר כך הביא הסבר נוסף, שרוח רעה שורה גם בלא שעשה צרכיו, אלא שיכול לברך כששורה על ידיו רוח רעה:

פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן ז ס"ק א:

יוצא מבית הכסא **דוקא כשעשה צרכיו צריך נטילה**, הא לאו הכי אף מקבוע אין צריך נטילה. והוא הדין יוצא ממרחץ שרחץ שם ... ומיהו יש לומר להמגן אברהם רכ"ז ב', **דהיוצא מבית הכסא קבוע בלא עשה צרכיו צריך ליטול ידיו**, משום רוח רעה השורה שם ונדבק בידיו, וכשעשה צרכיו אף בלא קנח אסור לומר הברכה הואיל ועשה צרכיו.

כמו כן, לדעת האליה רבה (והביא דבריו המשנ"ב בסימן רכז), דברי המגן אברהם אמורים דווקא לגבי ברכה עוברת, ולא לגבי עצם חובת נטילת הידיים:

אליה רבה סימן רכז:

לעולם צריך ליטול ידיו, מכל מקום הכא משום הברכה וזדאי דאין צריך ליטול ידיו אם לא בידיו מטונפות.
וכן כתב להלכה המשנה ברורה:

משנה ברורה סימן ד ס"ק מ:

היוצא מבית הכסא (צריך נטילה) - אפילו לא עשה צרכיו. וכן מבית המרחץ, אפילו לא רחץ שם. ומשום רוח רעה ששורה באלו המקומות.

❖ **סכס, באלו אופנים צריך ליטול ידיים כשיוצא מבית הכסא?**

❖ **לאור הכרעת המשנה ברורה, האם יש להימנע מאכילת מאכלים שהוכנסו לבית הכסא?**

ד. **האם רוח רעה שורה על מאכלים?**

כתב המהר"י אלגאזי, דאף ששורה רוח רעה על הידיים בבית הכסא, אין היא שורה על מאכלים שהוכנסו לתוכו:

שלמי ציבור דיני נטילת ידיים שחרית אות ג:

איני רואה שום חשש בזה לפי דברי חכמי האמת... מה יש לרוח רעה בעצים ובאבנים והיא אינה רודפת רק אחר מקום שיש בו קדושה ליהנות מנו. דאם באת לחשוש בכך, נאמר לו שירחץ גם מלבושיו שנכנס בהם

הקדמה:

האוכל מזין את גוף האדם, ויחד עם זה משפיע על רוחניותו ודעתו. על כן הורו לנו חז"ל הלכות רבות בענייני מאכלים טמאים שצריכים אנו להישמר מהם. בגליון זה, נדון בזהירות מפני מאכלים ששורה עליהם רוח טומאה.

שאלה: חייל הנוסע דרך תחנה מרכזית ויש לו אוכל בתיק, האם מותר לו להיכנס לשירותים עם התיק? אוכל שהיה בתיק האם נאסר?

א. **פתיחה**

מאכלים שונים נאסרו מחמת שרוח רעה שורה עליהם, כגון מאכלים שהיו תחת המיטה, כנאמר בגמרא:

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קיב עמוד א:

תנא: אוכלין ומשקין תחת המטה, אפילו מחופין בכלי ברזל - רוח רעה שורה עליהן.

כמו כן, רבים נוהגים להימנע מהכנסת מאכלים לבית הכסא, אף שבגמרא ובשולחן ערוך לא הובא איסור זה.

ב. **נטילת ידיים ביציאה מבית הכסא**

בכדי להתחקות אחר מקורו של דין זה, נעיין בחובה ליטול ידיים ביציאה מבית הכסא, כמסופר בגמרא:

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף יז עמוד א:

אמר רבה בר בר חנה: הוה אזילנא בהדיה דר' יוחנן למשאל שמעתא (הייתי הולך עם ר' יוחנן לשאול הלכות), כי הוה עייל לבית הכסא והוה בעינא מיניה מלתא (כשהוא היה נכנס לבית הכסא והייתי שואל אותו דבר), לא פשיט לן עד דמשי ידיה ומנח תפילין ומברך (לא היה עונה עד ששטף ידיו והניח תפילין ובירך עליהן ורק אחר כך ענה).

כך נפסק בשולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים סימן יד סעיף יח:

אלו דברים צריכין נטילה במים: הקם מהמטה, והיוצא מבית הכסא, ומבית המרחץ, והנוטל צפרניו, והחולץ מנעליו, והנוגע ברגליו, והחופף ראשו.

בזוהר מבואר, שהסיבה לנטילה היא משום רוח רעה השורה בבית הכסא:

זוהר בראשית דף י עמוד ב:

כד עאל (כשנכנס) לבית הכסא לא יברך ולא יקרא בתורה אפילו מלה חדא עד דיסחי ידיו (שישטוף ידיו). ואי תימא בגין דמלוכלכים אינון לאו הכי הוא במה אתלכלכו (אם תאמר בגלל שידיי מלוכלכות, לא כן, במה התלכלכו)... רוחא חדא אית בכל בית הכסא דעלמא דשריא תמן ואתהני מההוא לכלוכא וטנופא (רוח אחת יש בבית הכסא ששורה שם ונהנת מאותו לכלוך וטנוף) ומיד שרי על אינון אצבען ידידיו דבר נש (שורה על אותם אצבעות ידיו של האדם).

❖ **נסה לדקדק בדברי הזוהר, האם הרוח הרעה שורה דווקא בבית כסא מלוכלך או גם בבית כסא נקי?**

ג. **יוצא מבית הכסא מבלי שעשה צרכיו**

כתב השולחן ערוך:

בבית הכסא שלנו, האחרונים כתבו טעם נוסף להקל:

שו"ת ציץ אליעזר חלק יד סימן ב:

בזדאי ובזדאי שיש לצרף בזה גם הנימוק שבתי כסאות שלנו נמצאים בישוב (ולא בשדה כבימים). בתי כסאות של זמנינו מעליות איכא בהם עוד מהבתי כסאות שהיו לפני דורות שלפנינו, בזה שהצואה נופלת בהם בתוך המים ונשטפת מיד לחוץ, ומקום הצואה מצופה בזכוכית או מתכת, שיש שדנים משום כך שלא יהא בכלל על זה שם בית הכסא... ומכל שכן שלא שייך בזה רוח רעה. מכיון שאין כל כך זוהמא.

❖ מהו ההבדל, המעשי וההלכתי, בין שירותים היום ובעבר?

1. דין המאכלים בדיעבד

בדין אוכלים ששהו מתחת למיטה, נחלקו האחרונים האם נאסרו בדיעבד:

שבית יעקב חלק ב סימן קה:

הזהירו לחבר שלא יאכל אצל עם הארץ מפני דברים שאינם מתוקנים... פירש רש"י וזה לשונו: מטת עם הארץ כל דבר מניחין תחת מטתן אוכלים וכלים. עד כאן לשונו. ואם כן אמאי לא חששו חכמים איך יאכל עמו הלא חמירא סכנתא מאיסורא, אלא **ודאי פשוט דכל הני הוא רק אזהרה לכתחלה אבל בדיעבד אין קפידא כלל**.

לעומתו, כתב החיד"א:

שיורי ברכה יו"ד סימן קטז סעיף קטן י:

הרוח רעה שורה על האוכל, ולכן **אף בדיעבד אסור**. וראיה לזה ממ"ש פרק כל היד (נדה יז א) האוכל שום קלוף וכו' שעבר עליהן הלילה מתחייב בנפשו משום דרוח רעה שורה עליהן. הרי דמשום רוח רעה אסורים בדיעבד... אפילו בדיעבד סכנה.

דעת רוב האחרונים להתיר בדיעבד אוכל שתחת המטה, ויותר מזה מתירים באוכל שהוכנס לבית הכסא שאין לו אזכור בתלמוד:

הר צבי אורח חיים חלק א סימן נ:

אוכלים ומשקים שהיו בבית הכסא יש הרבה סניפים להתירם באכילה, שלדעת השלמי צבור אין בכלל רוח רעה שבבית הכסא שורה רק על הידים ולא על אוכלים ומשקים. ואפילו לענין רוח רעה שתחת המטה שבפירוש אמרו בגמרא שהיא שורה על אוכלים ומשקים, העלו השבות יעקב ועוד אחרונים שאינו אלא אזהרה אבל בדיעבד לא נאסרו באכילה.

אף על פי שבדיעבד המאכלים מותרים, כתב הילקוט יוסף:

ילקוט יוסף אורח חיים סימן ג סעיף כג:

ואוכלים שאינם מחופים שהוכנסו לבית הכסא, כגון פירות, נכון לרוחצם ג' פעמים, ואם אי אפשר מותרים בדיעבד. **וממדת חסידות טוב שלא לאוכלם**.

2. הלכה למעשה

א. יש להימנע מלהכניס מאכלים ומשקים לבית הכסא, אף כשהם

מכוסים.

ב. מאכלים שהוכנסו בדיעבד, מה שניתן להדיח - ידיח ג' פעמים, ושאר המאכלים מותרים מן הדין, והמחמיר להימנע מאכילתם תבוא עליו ברכה.

ג. במקום צורך, ניתן להקל להכניס מאכלים לבית הכסא, ויקפיד לכסותם.

בבית הכסא. אבל האמת יורה דרכו דאין מקום לחשוש לכלום, לנטול בהן ידיו בשעת הדחק.

אולם, רבי חיים פלאג'י הקשה על דבריו:

שו"ת לב חיים סימן סו:

האמת איתו דכן נראה מדברי הזוהר הקדוש דקאמר דשרי על אינון אצבען דוקא (שורה דווקא על אצבעות הידיים)... וקשה ממה ששינונו בפרק ערבי פסחים דף קיב, תנא אוכלין ומשקין תחת המיטה אפילו מחופין בכלי ברזל הרוח רעה שורה בהם, הרי להדיא דרוח רעה שורה באוכלים ומשקים בלי נגיעה בהם כלל... אם לא דנאמר **דקיל רוח רעה בבית הכסא מרוח רעה דלילה**.

❖ חווה דעתך, האם בעניין רוח רעה יש להתחשב בדברי הזוהר

יותר מאשר בהלכות אחרות?

הגרצ"פ פרנק הביא ראיה לדברי המהר"י אלגאזי:

הר צבי אורח חיים חלק א סימן נ:

מלשון המרדכי והאבודרהם והשו"ע משמע, שהשוו לענין זה היוצא מבית המרחץ ליוצא מבית הכסא, ובבית המרחץ מפורש להדיא במסכת שבת (דף מא) שהיו שותים מים בבית המרחץ... אלא שלמעשה קשה לתקוע בזה יתדות וללמוד מבית המרחץ לבית הכסא... שאין להשוות בית המרחץ לבית הכסא דשאני בית הכסא דנפיש זוהמא.

להלכה רבים מהפוסקים כתבו שאין צריך לחשוש לאסור את המאכלים מעיקר הדין:

שו"ת באר משה חלק ח סימן מא:

אין רוח רעה בבית הכסא שורה על האוכלין ומשקין שמכניסין בו... הא דחיישי סתם בני אדם הוא משום דרואין שכל היוצא מבית הכסא מחויבים ליטול ידיהם, טעו בדבר לחוש, ומה לנו בטעותם.

לעומת זאת, יש מהפוסקים שהחמירו, כפי שכתב הבן איש חי:

עוד יוסף חי תולדות אות נ:

הנוגע באוכלין ומשקין קודם נטילת ידיים דשחרית או נטילת ידיים דבית הכסא, הרי זה מטמא אותם האוכלים ומשקים. והוא הדין אם הכניס אותם לבית הכסא.

סברה נוספת כתבו הפוסקים להתיר כאשר המאכל מכוסה, כפי שכתב הגר"ע יוסף:

שו"ת יביע אומר חלק ד - אורח חיים סימן ה:

ונראה שאם האוכלים מכוסים בשקית ניר או בכיס בגדו יש להקל בזה אף לכתחלה אם יש לו צורך להכנס לבית הכסא, ואין לו מקום להניחם, דשעת הדחק כדיעבד דמי. אבל היכא דאפשר להניחם בחוץ טוב להחמיר לכתחלה שלא להכנס בהם לבית הכסא אפילו הם מחופים ומכוסים היטב.

ה. סברות נוספות להקל בבית הכסא של זמננו

בחדר שירותים שהוא גם מקלחת או שמשמש גם לדברים אחרים, יש אחרונים שכתבו להקל לכתחילה:

זקן אהרן חלק א סימן א:

לענין נטילת ידיים דהטעם הוי משום רוח רעה, בזה אליבא דכולי עלמא מסתבר דכל שאין מיוחד לאיסור לחוד לא שייך הטעם דרוח רעה, שאינו קובע מקום במקום כזה שמשמשין שמה גם תשמישין אחרים שאינם מאוסין.

